

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет

Факультет економіки та бізнес-адміністрування

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з самостійної роботи студентів з опанування навчального матеріалу
з дисципліни **"Економічний аналіз (вибіркова)"**

Галузь знань: 0501 «Економіка і підприємництво»
Напрямок підготовки: 6.030502 «Економічна кібернетика»
6.030508 «Фінанси і кредит»
6.030503 «Міжнародна економіка»

Укладач(і): Соловей Н.В.

(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

ВСТУП

Учбовими планами підготовки фахівців передбачається вивчення студентами дисципліни “Економічний аналіз”, яка пов'язана майже з усіма дисциплінами загального профілю, професійно-орієнтованими та спеціальними дисциплінами і має важливе значення щодо формування економічних аналітичних знань, умінь та навичок.

Зміна форм власності, зміна статусу підприємств, організацій як самостійних суб'єктів господарювання в перехідний ринковий період, глобалізація світової економіки, розпоширення масштабів, характеру та форм міжнародного економічного співробітництва, необхідність об'єктивної аналітичної оцінки результатів діяльності з врахуванням інтересів усіх учасників ринку, прийняття управлінських рішень в умовах конкуренції вимагають підвищення вимог до аналітичної функції керівників і фахівців на всіх рівнях управління.

Для пошуку резервів підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності суб'єкта господарювання та його структурних підрозділів, об'єктивної оцінки досягнених результатів економічної діяльності взагалі та її складових елементів (операційної, фінансової та інвестиційної) в статиці, динамиці та у взаємозв'язку і взаємообумовленості фахівець повинен:

- уміти вирішувати аналітичні задачі з використанням прогресивних методів та прийомів економічного аналізу;
- досліджувати, оцінювати і мобілізувати визначені резерви;
- уміти діагностувати стан зовнішнього середовища і надавати прогнозну оцінку результатів діяльності на підставі виявлених тенденцій розвитку;
- обгрунтовано вибирати оптимальне управлінське рішення з альтернативних варіантів та інше.

Зростає роль і значення економічного аналізу господарської діяльності також при проведенні зовнішнього та внутрішнього аудиту.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1-2. Наукові основи економічного аналізу (ЕА). Сутність, зміст, предмет, об'єкти і завдання ЕА.

Провідне місце економічного аналізу в процесі управління, функціональному менеджменті, аудиті. Економічний аналіз як конкретна функція менеджменту та його основна підфункція. Роль економічного аналізу в супроводженні технології управлінських рішень. Зростання ролі економічного аналізу в періоди глобалізації економіки та фінансово-економічних криз.

Особливості аналізу господарської діяльності промислового підприємства. Особливості економічного аналізу порівняно з іншими видами аналізу. Економічний аналіз як прикладна наука. Зміст економічного аналізу діяльності підприємств, його зв'язки з іншими економічними науками та дисциплінами.

Література [1-9, 14, 16, 25-29].

Методичні вказівки

Досліджуючи конкретне поняття “аналіз господарської діяльності”, необхідно, пізнавши його істинне буття, перейти до його суті, а від неї — до його змісту. Корінне слово “аналіз” походить з грецького *analysis* — тобто розкладання, розчленування, розбір. Аналіз — це метод наукового дослідження шляхом розкладання предмета на складові частки або уявлюваного розчленування об'єкта на притаманні йому елементи за допомогою логічної абстракції. Аналіз виступає в діалектичній, суперечній єдності з поняттям синтезу, тобто з'єднанні раніше розподілених частин в одне ціле та в дослідженні предмета аналізу в його цілості та взаємозв'язку складових елементів. Аналіз — синтез є синонімом будь-якого наукового дослідження.

Економічний аналіз за формою та змістом поняття ширше та повніше, ніж аналіз господарської діяльності. Як правило, останній обмежується

аналітичною оцінкою економічної (господарської) діяльності конкретного суб'єкта господарювання, а економічний аналіз, крім цього, містить економіко-правовий аналіз і проводиться для об'єктів більш високого рівня управління (національних економік та їх об'єднань). Але це ділення умовне, бо на рівні сучасного підприємства обов'язковій оцінці підлягає стан зовнішнього середовища, у тому числі і нормативно-правового забезпечення економічної діяльності. Тому далі ці поняття ототожнюються.

Економічний аналіз є методом дослідження господарської діяльності підприємств, банків, страхових компаній та інших об'єднань суб'єктів господарювання, їх об'єднань (корпорацій, галузей, економічних регіонів та ін.) та структурних підрозділів СГ (цехів, філій та ін.).

Економічний аналіз як прикладна наука являє собою систему спеціальних знань (що базуються на економічних законах діяльності та розвитку соціально-економічних систем), які спрямовані на пізнання методології оцінки та планування економічної діяльності в цілому та за її видами (операційної, фінансової та інвестиційної).

Слід звернути увагу на особливості економічного аналізу порівняно з іншими видами аналізу (хімічного, математичного, фізичного та ін.):

1. Використання системи техніко-економічних і фінансових показників, за допомогою яких надається кількісна характеристика явищ і процесів господарської діяльності об'єкта економічного аналізу, які досліджуються з різних боків, у статиці та динаміці та з визначенням місця у рейтинговій оцінці.

2. Усі показники підлягають якісному і кількісному вимірюванню та оцінці їх впливу на оціночні та узагальнюючі показники.

3. Системи та підсистеми показників визначаються у взаємозв'язку, взаємозалежності, взаємообумовленості внаслідок причинно-наслідкових зв'язків між господарськими явищами та процесами, внутрішнім і зовнішнім середовищем, між макро-і мікрорівнем і т.д. Від форми зв'язку між показниками залежить вибір методів факторного аналізу.

4. У ринкових умовах доцільно формувати й удосконалювати системи

показників та аналізувати їх з позицій різних інтересів користувачів аналітичної інформації — засновників та володарів, трудового колективу та профспілок, податкових органів, постачальників і споживачів, інвесторів та ін.

Крім загальних теоретико-методичних положень, єдиних для оцінки діяльності суб'єктів господарювання та їх об'єднань, економічний аналіз враховує галузеві особливості їхнього функціонування, тому необхідно самостійно опанувати як галузеву специфіку, так і обумовлені нею особливості аналізу господарської діяльності металургійних підприємств.

Слід зосередити увагу на визначенні зв'язків і взаємообумовленості економічних (господарських) процесів, важливості розкриття тенденцій і пропорцій економічного розвитку, на виявленні та оцінці внутрішньогосподарських і зовнішніх резервів подальшого підвищення ефективності діяльності.

Економічний аналіз — наука прикладна. Його роль витікає з його місця в системах менеджменту та ін. економічних наук, бо аналіз забезпечує безперервність і циклічність виконання загальних функцій управління.

Слід усвідомити, що провідне місце цієї навчальної дисципліни зумовлене задачами аналізу господарської діяльності в системі менеджменту. Аналіз одночасово є загальною (або основною) підфункцією управління, конкретною функцією (тобто специфічною управлінською діяльністю) та супроводжує усі етапи технології будь-якого управлінського рішення (УР).

Доцільно опанувати зміст, склад, структуру та послідовність виконання загальних функцій управління: планування, організації, мотивації та контролю та звернути увагу на їх аналітичну складову, особливо на зв'язки аналізу з плануванням, які обумовлюють послідовність і безперервність управління.

Із-за складності, великої трудомісткості аналізу господарської діяльності він відокремлюється як конкретна функція менеджменту, тобто спеціалізована управлінська робота. В ринкових умовах функціонування роль та значення конкретної аналітичної функції підсилюється внаслідок підвищення самостійності та відповідальності за результати економічної діяльності та необхідності: постійного спостереження та оцінки стану конкурентного

середовища, пошуків резервів ресурсозбереження, диверсифікації діяльності, підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства та підвищення ефективності використання виробничого потенціалу та діяльності у цілому.

Аналітична підтримка управлінських рішень полягає у виконанні аналітичних функцій на кожному з етапів технології УР, виборі та застосуванні методів дослідження. Важливо опанувати зміст аналітичної підтримки технології УР на кожному її етапі у залежності від значення та особливостей будь-якого конкретного управлінського рішення. Особливу увагу слід звернути на основні вимоги, положення, правила (тобто принципи аналітичної підтримки УР): врахування вимог споживачів продукції, робіт, послуг; аналіз і оцінка інформації для УР; визначення та врахування протиріч та їх усунення або послаблення; безперервність аналітичної підтримки УР; відповідність УР стратегічним цілям; врахування та оцінка ризиків; інтеграція технології УР з автоматизованою системою управління; оцінка фактичної ефективності управлінського рішення після його впровадження.

Під час вивчення змісту аналізу господарської (економічної) діяльності слід звернути увагу на тісний зв'язок управлінського і зовнішнього аналізу та опанувати їх склад і структуру, спільність і відмінності; маркетингову та логістичну концепції аналітичних оцінок та провідну роль стратегічного аналізу.

Комплексний повний аналіз господарської діяльності має складну структуру, яка містить тематичні аналізи за видами діяльності та аналіз впливу факторів. Слід звернути увагу: на спільність та відмінність зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу; їх мету та структуру; на особливості рейтингової оцінки.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність економічного аналізу та аналізу господарської діяльності? Чим обумовлені особливості аналізу господарської діяльності металургійного підприємства?
2. Яку роль відіграє економічний аналіз в управлінні підприємством?

3. У чому полягає зв'язок економічного аналізу з конкретними функціями менеджменту та їхніми підфункціями?
4. У чому полягає зв'язок економічного аналізу як науки з філософією, теорією економічних вчень, статистикою, математикою, економікою, технологією металургійного виробництва, логістикою та ін.?
5. Чим обумовлена необхідність комп'ютеризації економічного аналізу?
6. Які особливості характерні для зовнішнього і внутрішнього економічного аналізу діяльності металургійного підприємства?
7. Як проявляються прямі й зворотні взаємозв'язки економічного аналізу, стратегічного менеджменту і бізнес-планування?
8. Охарактеризуйте економічний аналіз як дійовий засіб впливу на стан об'єкта і суб'єкта управління соціально-економічними системами: металургійним підприємством, корпорацією, регіоном, металургійним виробництвом, металургійною галуззю.
9. Наведіть класифікації ресурсів та резервів виробництва. У чому полягають єдність та відмінність ресурсів та резервів?
10. Використовуючи графічний метод, визначити взаємозв'язки ЕА з основними функціями менеджменту та їхніми підфункціями.

Тема 3. Різновидності ЕА і їх роль у господарчому менеджменті.

Необхідність класифікації видів економічного аналізу. Класифікаційні ознаки та види економічного аналізу. Етапи розвитку економічного аналізу. Особливості та зв'язок управлінського (або техніко-економічного) й фінансового аналізів, їх структура, інформаційне забезпечення. Особливості стратегічного, поточного, оперативного, ретроспективного аналізів. Групування економічного аналізу за видами діяльності. Сутність і особливості функціонально-вартісного аналізу. Порівняльний міжгосподарський аналіз, його спрямованість та особливості. Особливості ситуаційного та маржинального аналізу. Системний комплексний аналіз господарської діяльності підприємств, його склад, взаємозв'язки структурних елементів, взаємообумовленість станом зовнішнього середовища та напрями вдосконалення.

Література [3-8, 11, 12, 16-25, 30, 31].

Методичні вказівки

На сучасному етапі економічної (господарської) діяльності методики АГД важливим є визначення видів аналізу. Найбільш розбіжні точки зору серед теоретиків і практиків мають місце саме з цієї категорії АГД, що потребує її окремого розглядання. Слід акцентувати увагу на необхідність першочергового обґрунтування ознак угруповання при розробці класифікації видів аналізу. Ознаками угруповання є: види господарської діяльності, повнота їх охоплення, часова ознака, рівень управління, мета та інформаційне забезпечення ЕА, можливість врахування життєвого циклу об'єкта або предмета аналізу, міра охоплення явищ, процесів та об'єктів АГД та ін. Треба вміти дати характеристику кожному виду аналізу за конкретною ознакою та визначити області використання. Але слід усвідомити, що класифікація – це логічний умовивід як засіб детального вивчення кожного виду аналізу, а в реальній дійсності всі види його тісно, невідривно взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Особливу увагу слід приділити вивченню видів зовнішнього економічного аналізу в аудиті, при оцінці кредитоспроможності, інвестиційної привабливості та в функціонально-вартісному аналізі (ФВА) та н..

Доцільно прослідити взаємозв'язок між макро- та мікроаналізом, між фінансовим та управлінським аналізом та н.. Подібним чином слід підходити до розглядання інших видів АГД, що нерозривно поєднанні прямими та зворотними, вертикальними та горизонтальними зв'язками між собою. Тобто принципу комплексного системного підходу слід дотримуватися і при опануванні класифікацією видів ЕА, тому що проведення їх у комплексі і дозволяє виявити резерви підвищення ефективності господарської діяльності для подальшого їх використання та дати об'єктивну оцінку стану об'єкта аналізу з позицій інтересів різних учасників ринкових відносин.

Контрольні запитання

1. Яке призначення класифікації видів економічного аналізу?
2. Які ознаки покладені в основу систематизації економічного аналізу?
3. Які відмінні особливості оперативного, поточного, ретроспективного та перспективного економічного аналізу діяльності металургійного підприємства? У чому полягають зв'язки між ними?
4. Охарактеризуйте зв'язок між видами тематичного аналізу та їхню структуру. Які види тематичного аналізу є основними в комплексному аналізі, чим обґрунтовується їхня головна роль?
5. Надайте характеристику якісного та кількісного економічного аналізу діяльності металургійного підприємства.
6. Наведіть відмінні ознаки суцільного та вибіркового економічного аналізу. Обґрунтуйте їхні переваги та недоліки.
7. У чому полягають зв'язки між видами економічного аналізу за ознакою «рівень управління»?
8. Які класифікаційні ознаки характеризують розвиток теорії економічного аналізу?
9. Які класифікаційні ознаки характеризують удосконалення організації проведення економічного аналізу?
10. У чому особливості трендового аналізу?

Тема 4. Організація та інформаційне забезпечення ЕА.

Сутність і принципи організаційного забезпечення, його складові елементи та значення для якісного й своєчасного проведення економічного аналізу. Зв'язок організації економічного аналізу з організацією виробництва.

Форми організації аналітичної роботи: сутність; характерні ознаки; взаємозв'язок форм з функціями економічного аналізу.

Склад і структура організації економічного аналізу. Сутність, зміст, зв'язок елементів: організації аналітичного процесу; організації праці аналітиків; організації управління аналітичною роботою.

Організація економічного аналізу в просторі та в часі. Узгодження її на різних рівнях управління господарською діяльністю.

Етапи проведення економічного аналізу, їх зміст.

Напрямки аналітичної роботи та суб'єкти аналізу. Узагальнення та оформлення результатів аналізу, використання їх в управлінських рішеннях.

Література [3-5, 8-13, 16-18, 21-24].

Методичні вказівки

При самостійному вивченні даної теми слід опанувати: організаційні форми аналітичної роботи; особливості централізованої, децентралізованої та змішаної форм; зміст планування аналітичної роботи; етапи проведення аналізу господарської діяльності та особливості попереднього, основного та завершального (заключного) етапів; форми реалізації висновків аналізу.

Особливу увагу слід приділити складності, трудомісткості АГД та доцільному розподілу аналітичних робіт між суб'єктами внутрішнього та зовнішнього аналізу на різних рівнях управління, де вони проводяться.

Оскільки результати аналізу господарської діяльності є управлінським рішенням, яке документально оформлюється, студент повинен знати правила оформлення та зміст узагальнюючих документів АГД.

Контрольні запитання

1. Назвіть і охарактеризуйте форми організації аналітичної роботи. Як здійснюється вибір цих форм на металургійних підприємствах різних масштабів діяльності?
2. Чим обумовлений склад організації економічного аналізу? Які сучасні вимоги до неї?
3. У чому полягає зв'язок між планом аналітичної роботи та програмою конкретного аналізу?
4. Викладіть сутність аналітичного процесу. Які особливості його організації?
5. У чому полягає сутність організації управління економічним аналізом на сучасному етапі розвитку?

6. Як розподіляються аналітичні функції в управлінні металургійним підприємством та цехом?
7. У чому полягає суть матричного методу розподілу аналітичної роботи? Які його переваги?
8. Наведіть матричну модель розподілу аналітичних функцій в організаційній структурі управління металургійним підприємством.
9. Наведіть матричну модель розподілу аналітичних функцій в організаційній структурі управління структурним підрозділом металургійного підприємства (цехом).
10. Хто здійснює розробку та удосконалення організаційного, нормативного, інформаційного та методичного забезпечення ЕА?

Тема 5. Основні категорії економічного аналізу

Поняття та роль наукових категорій економічного аналізу (ЕА), необхідність удосконалення понятійного апарату науки «економічний аналіз». Господарська діяльність як предмет економічного аналізу. Об'єкт і суб'єкт ЕА.

Теорія пізнання як методологічна основа економічного аналізу. Логіка аналітичного дослідження. Економічний аналіз та принципи діалектики. Ціль та задачі ЕА, їх прямий та зворотий зв'язки. Резерви, ресурси, фактори, ризики, показники оцінки, їх сутність та класифікація.

Принципи економічного аналізу, їх класифікація за ознаками: складність; наука-розробник; зміст. Зв'язок принципів і методів аналітичного дослідження. Методологія, методика та метод, їх сутність і зв'язок між ними. Складові методології економічного аналізу.

Література [3-5, 16, 21, 29-31].

Методичні вказівки

Особливу увагу заслуговує опанування категорій економічного аналізу, тому що через них розкривається його сутність та зміст. Вони тісно пов'язані з

загальними економічними категоріями. Слід акцентувати увагу на те, що будь-яка категорія ЕА – це теоретичне, загальне, фундаментальне визначення поняття (або терміну), що відображує найбільш суттєві, закономірні зв'язки та відносини у господарській діяльності, підлягає вивченню окремо, але у невідривному зв'язку з іншими категоріями.

Головним у категорійному розгляді певного поняття є вирішення питання щодо сутності, характеристики, особливостей, внутрішньо притаманних його змісту. Понятійний апарат ЕА зформувався в ході розвитку науки, і слід враховувати, що на сучасному його етапі він потребує коригування у зв'язку із зміною умов діяльності, підвищенням самостійності та ін. Тому при вивченні літературних джерел слід самостійно оцінювати відповідність його сучасному стану та можливість відсутності деяких категорій, які наведені в окремих літературних джерелах.

Особливу увагу слід приділити розгляду категорії «предмет аналізу господарської діяльності» (АГД) як вихідного положення про навчальну дисципліну. Предмет АГД – стан господарської діяльності підприємства або іншої соціально-економічної системи, відображений в її показниках. Зміст предмета аналізу господарської діяльності формує його взаємозв'язки з об'єктом, суб'єктом, принципами та ін. Предмет АГД потребує інформації, за допомогою якої досліджується і характеризується стан об'єкта АГД і зовнішнього середовища та результати господарської діяльності. Всі вони динамічні, змінливі, що вимагає нової інформації.

Об'єкт АГД конкретизує рівень управління, що підлягає аналізу: підприємство, його структурні підрозділи, об'єднання підприємств; комерційні структури – банки, страхові компанії, біржі та ін. При вивченні особливостей цієї категорії слід визначитися з системою показників, специфічною для виробничих, фінансових, торговельних та інших систем.

Суб'єктом аналізу господарської діяльності є його виконавець. Враховуючи складність, велику трудомісткість АГД та необхідність розглядання результатів господарської діяльності з позицій всіх учасників ринку, аналіз проводиться різними суб'єктами: економічними та іншими службами апарату

управління суб'єктом господарювання, аудиторськими фірмами, банками і т.д. Не слід ототожнювати категорії суб'єкт та об'єкт АГД з об'єктом і суб'єктом управління та суб'єктом господарювання.

Важливою категорією аналізу господарської діяльності є його задачі, які визначаються предметом аналізу і впливають з його мети. Мета (або ціль) АГД залежить від його виду: визначення резервів діяльності та їх мобілізації є загальновизнаною метою внутрішнього АГД; мета зовнішнього аналізу – це незалежна об'єктивна оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання іншими учасниками ринку.

Оскільки мета аналізу господарської діяльності досягається вирішенням комплексу задач АГД, важливо опанувати їх перелік, зміст та послідовність їх виконання під час розробки методик аналізу та проведення як внутрішнього, так і зовнішнього АГД. Слід також звернути увагу на зв'язок мети АГД з метою діяльності суб'єкта господарювання та метою менеджменту і не ототожнювати ці взаємопов'язані категорії.

При розгляданні принципів економічного аналізу дуже важливо не забувати, що принципи (тобто правила, вимоги) – це головне вихідне положення теорії. Їх дотримання вимагає враховувати місце і зв'язки АГД в системі менеджменту. Звідси випливає необхідність системного підходу до принципів, який базується на загальнонаукових принципах діалектики і містить: основні принципи менеджменту, часткові принципи контролю та специфічні принципи економічного аналізу. До останньої групи належать наступні принципи: орієнтація на суспільні інтереси, головного ланцюга, оперативності проведення АГД, його комплексного характеру, принцип історизму, виявлення і врахування суперечностей у господарській практиці, єдність аналізу та синтезу, принцип комп'ютеризації, актуальність якого зростає в постіндустріальній ері функціонування суб'єктів господарювання і т.д.

При вивченні даної теми не слід ототожнювати методологію (як загальний підхід до АГД, завданням якої є визначення закономірностей розвитку та удосконалення теоретичних положень аналізу, виявлення і дослідження взаємозв'язків у сфері господарської діяльності та інше) з методикою аналізу.

Методика АГД як складова частина методології аналізу відображає доцільну послідовність вирішення аналітичних задач та потребує вибору і використання конкретних способів дослідження (тобто методів і прийомів аналізу) та дотримання принципів АГД.

Контрольні запитання

1. На яких принципах базується економічний аналіз діяльності металургійного підприємства? У чому полягає сутність кожного з них?
2. У чому полягають єдність і відмінність принципу і методу економічного аналізу?
3. Охарактеризуйте предмет, об'єкт, суб'єкти економічного аналізу в залежності від його мети та інформаційного забезпечення.
4. Які задачі економічного аналізу вирішуються при проведенні внутрішнього та зовнішнього аналізу діяльності металургійного підприємства? Що є наслідком неповного вирішення їхнього комплексу або окремої задачі?
5. У чому полягають зв'язки між метою та задачами ЕА?
6. У чому суть категорій економічного аналізу «фактори» та «резерви»? Як вони класифікуються для умов металургійного виробництва? Які задачі економічного аналізу вирішуються щодо їхньої кількісної оцінки?
7. Які задачі управління виконуються на підставі ЕА діяльності металургійного підприємства (об'єднання) та його структурних підрозділів?
8. Охарактеризуйте методики ЕА та області використання типових, галузевих та спеціальних методик. У чому полягає їхній взаємозв'язок?
9. Які особливості методології та методики економічного аналізу діяльності металургійного підприємства?
10. Чому в процесі економічного аналізу широко використовується статистична інформація?

Тема 6. Метод економічного аналізу, його особливості.

Мета та завдання аналізу основної операційної діяльності підприємства.

Аналіз вартісних і натуральних показників виробництва, їх факторний аналіз.

Аналіз структури виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг).

Аналіз якості продукції. Аналіз конкурентоспроможності продукції та підприємства. Аналіз якості роботи. Аналіз ритмічності та оцінка втрат від порушення ритму виробничого процесу.

Література [4, 6, 9, 13, 20, 21, 33].

Методичні вказівки

При розгляданні методики аналізу основної операційної (виробничої) діяльності важливе значення мають: оцінка її результату – доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) та факторів, що на нього впливають (ступінь використання виробничих потужностей і виробничих ресурсів). Важливо виявити причини змінення обсягів виробництва та реалізації продукції в натуральному, умовно-натуральному та вартісному вимірюванні. Фактори, що на них впливають, необхідно розділити на об'єктивні та суб'єктивні. Достатню увагу слід приділити аналізу якості продукції (робіт, послуг) та їх конкурентоспроможності; оцінити вплив порушень ритму виробництва; ознайомитися з оцінкою виконання договірних зобов'язань, з оцінкою впливу інфляції на вартісні показники виробництва.

Аналіз основної операційної діяльності промислового підприємства є головним тематичним аналізом повного аналізу господарської діяльності внаслідок дії економічного закону попиту і пропозиції та впливу обсягів виробництва продукції, робіт і послуг та їх якості на показники діяльності усіх видів тематичного аналізу у складі повного АГД (аналізу трудової діяльності, зовнішньоекономічної, збутової; на обсяги та використання ресурсів усіх видів, на витрати і собівартість продукції, на ефективність діяльності).

Слід звернути увагу на зв'язок мети і завдань цього аналізу. Метою аналізу основної діяльності металургійного підприємства є виявлення, оцінка та

мобілізація резервів підвищення конкурентоспроможності металопродукції та збільшення обсягів виробництва й продажу металопродукції, на яку є попит. Для досягнення цієї мети вирішуються всі без винятку класичні задачі економічного аналізу, а саме:

- аналіз ринків металопродукції;
- аналіз доходу від реалізації металопродукції у вартісному вимірюванні та факторів, що на нього впливають;
- аналіз обсягу виробництва металопродукції в натуральних одиницях та в умовно-натуральному вимірюванні та факторів, що на нього впливають;
- аналіз якості та конкурентоспроможності металопродукції підприємства та факторів, що на них впливають;
- аналіз якості основної діяльності та факторів, що на неї впливають;
- аналіз ритмічності виробництва та втрат від порушення ритму;
- аналіз якості планування основної діяльності та ін.

Необхідно опанувати системи показників та методики аналізу вартісних і натуральних показників основної операційної діяльності (детально викладених у навчальному посібнику [4, розділи 8.1 і 8.2] як взагалі, так і з угрупованням їх за календарним періодом, номенклатурними групами, геометричними розмірами, ринками збуту, стандартами постачання та ін.

В ринкових умовах головним фактором основної операційної діяльності є досягнення та забезпечення конкурентоспроможності продукції та підприємства, тому перш за все, необхідно: опанувати сутність цих категорій, визначити їх спільність та розбіжність, систему показників оцінки конкурентоспроможності продукції та показників конкурентоспроможності підприємства; визначити завдання цього аналізу, сутність кожного з них та методи вирішення. Значну увагу слід приділити: конкурентоспроможності продукції, залежність від її якості; формуванню системи показників якості продукції підприємства в цілому; опануванню моделей розрахунку перелічених показників; факторному їх аналізу; оцінці упущеної вигоди при зниженні якості продукції та ін.

Не слід ототожнювати оцінку якості продукції з оцінкою якості роботи

трудового колективу. Якість продукції визначається порівнянням досягнутих параметрів продукції конкретного виду з вимогами до них, встановленими стандартами (світовими, державними, галузевими та ін.). При недотриманні виробниками цих вимог результатом основної операційної діяльності є брак, а не продукція. Для оцінки якості роботи трудового колективу запропонована [4, С. 129] система показників: брак продукції у натуральному вимірюванні; питома вага браку у відносному вимірюванні; втрати від браку у вартісному вимірюванні; показниками погіршення якості є кількість перепризначеного металу та втрати від перепризначення; кількість рекламаций, що надійшли від користувачів, та збитки від визнаних рекламаций. Слід опанувати методики оцінки розглянутих явищ, їх впливу на оціночні показники діяльності.

Резервами подальшого поліпшення рівня якості роботи колективу металургійного підприємства є: підвищення технічного рівня виробництва; запобігання аварійних зупинок устаткування; вихідний контроль сировини та матеріалів для оцінки їхньої якості; підвищення кваліфікаційного рівня робітників; контроль виробничого процесу; впровадження систем управління якістю металопродукції; попередження порушень технології шляхом удосконалення систем мотивації праці: моніторингу дотримання правил експлуатації й технічного обслуговування устаткування та ін.

Показниками якості роботи трудового колективу доцільно доповнити систему показників оцінки якості менеджменту підприємства, враховувати їхню динамічну зміну при впровадженні управління за центрами відповідальності.

На металургійному підприємстві для своєчасного та якісного виконання його зобов'язань перед замовниками та споживачами виникає потреба в постійному контролі за виробництвом та відвантаженням металопродукції. Метою цього контролю є забезпечення, у першу чергу, ритмічності виробництва. **Ритмічність виробництва** – це здатність підприємства, цеху, ділянки виготовляти продукцію за часом, обсягом та видами у відповідності до оперативного плану-графіка виробництва. Існуюче визначення категорії ритмічності як однакового за обсягами виробництва за рівні (однакові) терміни

часу (зміну, добу, декаду) на сучасному етапі розвитку економіки можна вважати застарілим. Таке визначення входить у протиріччя з необхідністю підвищувати якість і конкурентоспроможність продукції, оновлювати та розширювати асортимент. Досягнення більш високого рівня якісних технічних параметрів або потребує додаткових технологічних операцій (наплавка, зміцнення, позапічна обробка металу та ін.), або збільшує тривалість операційного циклу виготовлення металопродукції.

Оцінка ритмічності виробництва здійснюється за допомогою аналітичного показника – **коефіцієнта ритмічності** ($K_{ритм}$, част. од.), який розраховується з використанням методу найменшого числа за моделлю:

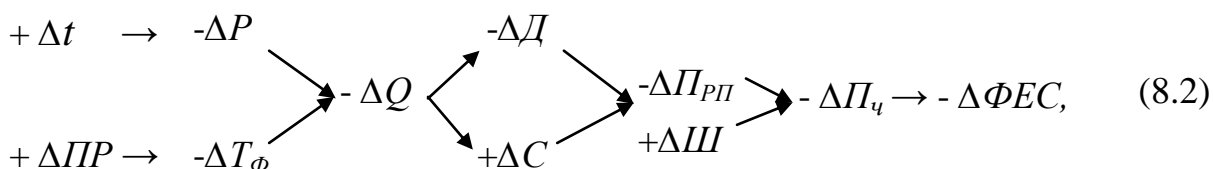
$$K_{ритм} = \sum_{d=1}^D Q_{ф d} \leq Q_{пл d} / \sum_{d=1}^D Q_{пл d}, \quad (8.1)$$

де d – число декад (декада складає 10 діб) на місяць, яке дорівнює трьом;

$Q_{пл d}$ – плановий обсяг виробництва за декаду d , т;

$Q_{ф d} \leq Q_{пл d}$ – фактичний обсяг виробництва за декаду d , але не вище планового завдання на декаду, т.

Аналогічно розраховуються коефіцієнти ритмічності відвантаження та реалізації металопродукції. При цьому використовується вартісний вимірник обсягу реалізації. Оцінка втрат від порушень ритму здійснюється за моделлю 8.2 з використанням взаємопов'язаних показників, що змінюються внаслідок неритмічної роботи:

де «+», «-» – спрямованість впливу (+зростання; – зменшення) показника діяльності;

ΔPP – змінення простоїв основного металургійного агрегату, годин або діб;

Δt – змінення тривалості виробничого циклу, годин;

ΔP – змінення добової продуктивності основного агрегату, т/добу;

ΔT_{ϕ} – змінення фактичного часу роботи основного агрегату, діб (або годин);

ΔQ – зменшення обсягу виробництва металопродукції, т;

ΔC – змінення собівартості металопродукції, грн.;

ΔD – змінення доходу (виручки) від реалізації металопродукції, грн.;

$\Delta \Pi_{PD}$ і $\Delta \Pi_q$ – відповідно змінення прибутку від реалізації металопродукції та чистого прибутку підприємства, грн.;

$\Delta Ш$ – змінення штрафних санкцій за несвоєчасне виконання договірних зобов'язань або постачання металопродукції в меншому обсязі, грн.;

$\Delta ФЕС$ – змінення фондів економічного стимулювання, грн.

Необхідно звернути увагу на зв'язки показників, наданих у моделі, та на форму цих зв'язків (прямі чи зворотні). Виникнення простоїв основного металургійного устаткування зменшує фактичний час його роботи або збільшує тривалість виробничого циклу, що викликає зменшення добової або годинної продуктивності цього устаткування. Обидва фактори (продуктивність агрегату та фактичний час його роботи) впливають на обсяг виробництва металопродукції, дохід, фінансовий результат та економічні фонди (розвитку підприємства, соціального розвитку, матеріального заохочення).

Контрольні запитання

1. Обґрунтувати особливості аналізу натуральних показників основної діяльності металургійного підприємства.
2. Обґрунтувати необхідність діагностики конкурентного середовища та конкурентоспроможності металургійного підприємства.
3. Об'єкти конкурентоспроможності, їхня сутність.
4. Єдність та відмінність категорій конкурентоспроможності металопродукції продукції й конкурентоспроможності підприємства та методик їхнього аналізу.

5. Обґрунтувати систему показників оцінки якості металопродукції підприємства.
6. У чому полягають єдність і відмінність внутрішнього та зовнішнього аналізу якості металопродукції?
7. Як оцінити вплив сортності продукції на оціночні показники діяльності основного цеху та металургійного підприємства?
8. Як оцінити вплив порушень виробничого ритму на показники діяльності цехів та металургійного підприємства?
9. Як визначити вплив недотримання договірних зобов'язань і контрактів з постачання металопродукції на оціночні показники діяльності металургійного підприємства?

Тема 7. Класифікація методичних прийомів та способів економічного аналізу господарської діяльності.

Аналіз використання трудових ресурсів підприємства. Мета та задачі аналізу використання трудових ресурсів. Аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами. Аналіз використання фонду робочого часу. Аналіз виконання норм виробітку. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів. Аналіз фонду оплати праці та ефективності його використання. Оцінка впливу співвідношення трудових показників на фінансовий результат.

Аналіз забезпеченості виробництва продукції матеріальними ресурсами.

Аналіз стану запасів.

Аналіз ефективності формування портфеля замовлень на матеріали та виконання договорів на їх постачання.

Аналіз відхилень від норм витрат матеріалів. Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів.

Методика аналізу використання необоротних активів. Оцінка наявності основних засобів, їх складу, структури та руху. Оцінка забезпеченості підприємства основними засобами та їх технічного стану. Оцінка ефективності використання основних засобів. Аналіз нематеріальних активів.

Аналіз використання виробничої потужності підприємства. Способи

подолання «вузьких» місць виробництва.

Література [3-6, 9-11, 17, 19-21, 33].

Методичні вказівки

Вивчення цієї теми вимагає чіткого уявлення класифікацій ресурсів промислового підприємства. Аналітична оцінка використання виробничих ресурсів починається з аналізу трудових ресурсів, якість та ефективність яких обумовлює ступінь використання ресурсів усіх видів (матеріальних, технічних, технологічних, інформаційних, фінансових).

Слід врахувати, що забезпеченість виробничого підприємства трудовими ресурсами, раціональне їхнє використання та висока продуктивність праці є принципово важливою умовою його нормального функціонування. Тільки в такому випадку можливо забезпечити зростання ефективності виробництва, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.

Мета аналізу використання трудових ресурсів – виявлення, оцінка та мобілізація резервів підвищення продуктивності праці на підприємстві за рахунок підвищення кадрового потенціалу та організаційно-технічного рівня виробництва.

Зазначена мета реалізується при виконанні комплексу задач:

- оцінка ступеня виконання завдань (норм, плану, нормативів) трудових показників та дослідження їхньої зміни в динаміці;
- оцінка забезпеченості підприємства та його структурних підрозділів трудовими ресурсами в цілому, за категоріями й професіями;
- оцінка ефективності використання трудових ресурсів;
- оцінка впливу факторів на трудові показники;
- оцінка співвідношень трудових показників;
- визначення впливу ступеня використання трудових ресурсів на показники діяльності підприємства;
- розробка заходів щодо поліпшення трудових показників для прийняття управлінських рішень.

В аналізі забезпеченості підприємств трудовими ресурсами необхідно

опанувати його склад, що містить:

- зіставлення фактичних даних про чисельність окремих категорій працюючих із плановими та нормативними;
- аналіз структури персоналу;
- аналіз забезпеченості підприємства кадрами за професіями;
- аналіз руху робочої сили;
- аналіз якісного складу трудових ресурсів (на підставі співвідношень основних і допоміжних робітників; робітників, які працюють за відрядною та погодинною формами організації праці; за рівнями кваліфікації робітників).

Якісна характеристика трудових ресурсів категорії робочих надається за допомогою узагальнюючого показника - середній тарифний розряд, який визначається за професіями робочих у кожному структурному підрозділі та по підприємству в цілому. Крім того, слід звернути увагу на важливість вивчення та оцінки впливу факторів, мінливість яких вимагає дослідження та оцінки руху робочої сили в динаміці. Треба опанувати способи розрахунку коефіцієнтів обороту з приймання на роботу та вибуття, плинності кадрів, їх зайнятості та постійності складу в структурі персоналу, звертаючи особливу увагу на визначення причин погіршення кожного коефіцієнта та розробку заходів щодо усунення причин, що вплинули негативно.

Одним з основних внутрішніх факторів, що впливає на продуктивність праці, є використання робочого часу. Повноту використання трудових ресурсів можна оцінити за кількістю відпрацьованих (за звітний період) днів і годин одним працюючим і одним робітником, а також за інтенсивністю використання фонду робочого часу. Такий аналіз проводиться за кожною категорією працівників, за кожним виробничим підрозділом і по підприємству в цілому.

Невраховані внутрішньозмінні втрати робочого часу виявляють за допомогою методу фотографії робочого дня. Вони можуть бути викликані різними об'єктивними та суб'єктивними обставинами, що не передбачені планом: прогулами; додатковими відпустками з дозволу адміністрації; захворюваннями працівників з тимчасовою втратою працездатності; простоями через несправність обладнання, машин, механізмів; через відсутність сировини,

матеріалів, електроенергії, палива та ін. Кожен вид втрат аналізується докладніше, особливо ті, що залежать від підприємства. Зменшення втрат робочого часу з причин, залежних від трудового колективу, є резервом збільшення виробництва продукції, який не вимагає додаткових капітальних вкладень і дозволяє швидко одержати віддачу.

У процесі аналізу втрат робочого часу необхідно встановити непродуктивні витрати праці, які складаються з витрат робочого часу на виготовлення забракованої продукції та виправлення браку, а також у зв'язку з відхиленнями від ходу технологічного процесу. Для визначення їхньої величини використовують дані про втрати від браку металопродукції.

Проте втрати робочого часу не завжди впливають на зменшення обсягу виробництва продукції, оскільки вони можуть бути компенсовані підвищенням інтенсивності праці працівників. Тому при аналізі використання трудових ресурсів значна увага приділяється вивченню показників продуктивності праці, тобто ефективності використання трудових ресурсів. В аналізі ефективності використання трудових ресурсів необхідно опанувати систему показників її оцінки, методикау їх розрахунку та ранг (оціночний, узагальнюючий, показник-фактор) та особливості аналітичної оцінки у статиці, динаміці та у порівняльному аналізі (бригад, виробничих ділянок, цехів, підприємств).

При аналізі фонду оплати праці (ФОП) необхідно дослідити зміну показника в динаміці та рівень виконання плану, визначити фактори, що спричинили його зміну.

При вивченні структури ФОП слід приділити увагу питомій вазі окремих елементів у загальній сумі та дослідити їхню зміну в динаміці й оцінити виконання завдання. При визначенні рейтингової оцінки підприємства важливо дослідити співвідношення трудових показників і середньої заробітної плати по підприємству з відповідними показниками підприємств галузі, а середню заробітну плату по підприємству порівняти також з прожитковим мінімумом, мінімальною заробітною платою та іншими офіційними показниками, що діють на момент дослідження.

При проведенні факторного аналізу ФОП оцінюється вплив на його

абсолютне відхилення таких показників-факторів, як чисельність і середня заробітна плата, та виявляються причини виявлених відхилень.

У процесі аналізу ефективності використання фонду оплати праці оцінюється відповідність темпів росту середньої заробітної плати та продуктивності праці. Якщо темпи росту продуктивності праці перевищують темпи росту середньої заробітної плати, то на підприємстві складаються умови зниження собівартості продукції за рахунок трудових витрат.

Коефіцієнт співвідношення продуктивності праці та середньої заробітної плати (KI , част. од.) визначається наступним чином:

$$KI = I_6 / I_3, \quad (9.1)$$

де I_6 та I_3 – загальні індекси продуктивності праці та середньої заробітної плати, част. од.

Зазначене співвідношення повинно дотримуватись приблизно у таких розмірах:

- при нормальних умовах функціонування підприємства – (1:0,8);
- при освоєнні нових видів продукції або виробничих потужностей – (1:0,7).

Кількісна оцінка впливу співвідношення між зростанням продуктивності праці та середньої заробітної плати на зміну собівартості продукції у відсотках ($\pm \Delta C_T$, %) та у грошових одиницях ($\pm \Delta C_T$, грн.) визначається за формулами відповідно 9.2 та 9.3, а на зміну фінансового результату ($\pm \Delta \Phi P_T$, грн.) – за формулою 9.4 [5,6]:

$$\pm \Delta C_T, \% = (I_3 / I_6 - 1) \cdot U_3, \quad (9.2)$$

$$\pm \Delta C_T, \text{грн.} = C (\pm \Delta C_T, \%) / 100, \quad (9.3)$$

де U_3 – питома вага витрат на заробітну плату з нарахуваннями на соціальне забезпечення у собівартості продукції або у валових витратах, %;

C – собівартість продукції або валові витрати, грн.

$$\pm \Delta \Phi P_T = \mp \Delta C_T. \quad (9.4)$$

Для оцінки ефективності використання коштів на оплату праці застосовують показник **рентабельності заробітної плати** (R_3 , част.од.):

$$R_3 = \Pi / \Phi ОП, \quad (9.5)$$

де Π – прибуток підприємства за звітний період, грн.;

$\Phi ОП$ – фонд оплати праці підприємства за звітний період, грн.

У процесі аналізу ефективності використання $\Phi ОП$ підприємства необхідно також зіставити темпи зростання його та середньої заробітної плати з темпами зростання основних показників, які характеризують кінцеві результати діяльності підприємства (таких як обсяг виробництва та реалізації продукції, витрати на 1 гривню товарної продукції; прибуток; рентабельність та ін.). Перевищення темпів росту $\Phi ОП$ та середньої заробітної плати при зіставленні з темпами указаних показників свідчить про неефективне використання коштів на оплату праці.

Важливе значення в усіх видах економічного аналізу приділяється оцінці ефективності використання матеріальних ресурсів, які мають суттєву частку в собівартості металопродукції та витратах звітного періоду. Тому пошук, оцінка та мобілізація резервів зменшення матеріальних ресурсів є метою внутрішнього управлінського аналізу. Мета ж зовнішнього аналізу полягає в оцінці ефективності використання підприємством матеріальних ресурсів.

Аналіз стану використання матеріальних ресурсів у статичі, динаміці та в рейтинговій оцінці проводиться за допомогою системи показників: матеріаловіддача, матеріалоемність, енергоемність, паливоемність, коефіцієнтів витрат металу, коефіцієнтів вилучення корисного компонента з сировини та коефіцієнтів питомих витрат електроенергії та палива. Слід опанувати методи розрахунку та методику аналізу перелічених показників та враховувати доцільність їх порівняння із показниками у галузі та у конкурентів (окрім

порівняння з плановими показниками, нормами та фактичним рівнем попередніх років на самому підприємстві).

Головною причиною великої матеріалоемності металопродукції є недосконалість технологій та низький рівень технічного стану обладнання. Їхне поліпшення є найважливішим резервом підвищення матеріаловіддачі на вітчизняних підприємствах металургійного комплексу.

Виявлення конкретних причин зміни матеріальних витрат та кількісна оцінка впливу факторів здійснюються за окремими видами металопродукції за допомогою способу різниць або ланцюгових підстановок. Факторами, які впливають на розмір матеріальних витрат, є: ціна на матеріал; витратний коефіцієнт матеріальних ресурсів на одиницю металопродукції; обсяг виробництва металопродукції; структура виробництва.

Крім того, необхідно визначити особливості факторного аналізу наведених показників та комплексу завдань для оцінки стану системи управління запасами.

Актуальною проблемою *підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів* є вдосконалення нормативної бази металургійного підприємства, оскільки від її стану залежить об'єктивність аналітичних оцінок. Оптимізація норм витрат сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів та інших запасів здійснюється шляхом використання економіко-математичних методів аналізу.

Мета тематичного аналізу необоротних активів (основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, інших необоротних активів) металургійного підприємства є пошук, оцінка та подальша мобілізація резервів поліпшення їхнього використання.

Найбільшу частку серед необоротних активів мають основні засоби. Методика аналізу використання інших видів необоротних активів, в основному, аналогічна методиці аналізу використання основних засобів.

Аналіз використання основних засобів містить:

– оцінку наявності основних засобів у динаміці та визначення їхніх складу й структури;

- оцінку забезпеченості підприємства основними засобами;
- оцінку технічного стану основних засобів;
- оцінку ефективності використання основних засобів.

Технічний рівень виробництва є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності продукції та економічного розвитку металургійного підприємства. Підвищення технічного рівня виробництва забезпечується сучасними напрямками екстенсивного та інтенсивного розвитку.

Для аналітичної оцінки тенденцій розвитку, складу й структури основних засобів досліджується їхня наявність в динаміці.

При оцінці забезпеченості металургійного підприємства основними засобами значна увага приділяється використанню наявного та встановленого обладнання як головного елемента їхньої активної частини. Підвищення питомої ваги активної частини основних засобів забезпечує зростання технічної оснащеності виробництва та виробничої потужності, що сприяє підвищенню фондовіддачі. Оцінка надається в статиці (порівняно з планом) та в динаміці з використанням натурального вимірювача кількості обладнання – штук.

Оцінка технічного стану основних засобів надається за допомогою узагальнюючих показників – коефіцієнта зносу та коефіцієнта придатності. Слід опанувати моделі їх розрахунку і аналізу.

Для оцінки інтенсифікації виробництва використовується аналітичний показник – **коефіцієнт амортизаційної віддачі**, що розраховується віднесенням обсягу виробленої продукції (робіт, послуг) у вартісному вимірюванні без ПДВ та акцизного збору до суми амортизації основних засобів. Даний показник аналізується в динаміці.

Для підвищення рівня технічного стану основних засобів необхідно їх оновлювати. Оцінка процесу руху основних засобів здійснюється за допомогою аналітичних показників – коефіцієнта оновлення основних засобів і коефіцієнта їхнього вибуття, які досліджуються в статиці та динаміці у внутрішньому аналізі. **Коефіцієнт оновлення основних засобів** характеризує частку основних засобів, придбаних за період, який аналізується, у загальній середній їхній вартості за той же період. **Коефіцієнт вибуття основних засобів** показує їхню

частку, що виведена з експлуатації. Технічний стан основних засобів поліпшується, якщо коефіцієнт їхнього оновлення перебільшує коефіцієнт вибуття, в іншому випадку робиться висновок про погіршення технічного стану основних засобів.

Ефективність використання основних засобів характеризується за допомогою оціночного показника – **фондовіддачі**, який розраховується як відношення обсягу продукції (робіт, послуг) без ПДВ та акцизного збору, тобто чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), до середньорічної вартості основних виробничих засобів. При виготовленні товарних напівфабрикатів фондовіддача може розраховуватись як відношення обсягу виробництва у натуральному чи умовно-натуральному вимірюванні на рівні структурного підрозділу, який виробляє напівфабрикати, до середньорічної вартості основних виробничих засобів.

Фондовіддача аналізується у динаміці з використанням індексного методу, прийомів порівнянь, перерахунку показників. При цьому обсяги продукції у вартісному вимірюванні за попередні періоди коригують з урахуванням інфляційних процесів, а вартість основних засобів – з урахуванням їхньої переоцінки, якщо вона відбувалась.

Необхідно опанувати методикау їхнього розрахунку, області використання в аналізі, переваги та недоліки.

Слід пам'ятати, що найбільш активну частину основних засобів складає обладнання, використання якого значно впливає на фондовіддачу. Збільшення частки обладнання у загальному обсязі основних засобів є прогресивною тенденцією, тому в факторному аналізі впливу та зміні значення цього фактора приділяється важлива увага. Технічні показники основного обладнання та показники ефективності його використання враховують галузеву специфіку. Наприклад, у металургії використовуються такі технічні показники обладнання: корисний об'єм доменної печі; ємність конвертера; площа поду термічної печі; діаметр валків прокатного стана; добова або годинна продуктивність металургійних агрегатів; показники часу роботи металургійних агрегатів та ін.

Оціночними та узагальнюючим показниками використання основного

металургійного обладнання є: коефіцієнт використання корисного об'єму доменної печі, виплавка сталі на МВА потужності пічного трансформатора електропечі, коефіцієнт інтегрального навантаження прокатного (трубопрокатного) стана та ін. Більш детально методика їхнього розрахунку і аналітичної оцінки викладена у роботі [15].

Досягнуті підприємством показники ефективності використання основних засобів, їхньої активної частини, основного обладнання та інших видів необоротних активів порівнюються з середньогалузевими показниками та аналогічними показниками підприємств-конкурентів. Завершальною стадією аналізу основних засобів та інших видів необоротних активів є розробка конкретних заходів щодо усунення причин, які обумовили погіршення показників, та впровадження заходів, спрямованих на подальше поліпшення ефективності використання необоротних активів.

Кількісні та якісні характеристики технічних і технологічних ресурсів металургійного підприємства обумовлюють його виробничу потужність. **Виробнича потужність підприємства** – це його потенційні можливості з виконання операційної діяльності. Вона розраховується як максимально можливий обсяг основної продукції в натуральному вимірюванні (т, штук, погонних м, кВт·г та інших фізичних одиницях виміру) за рік за умов використання досягнень науково-технічного прогресу, передового досвіду господарювання та забезпечення умов конкурентоспроможності металопродукції та підприємства.

Необхідно опанувати класифікацію виробничих потужностей, моделі розрахунку кожного їх виду та методи оцінки їх використання.

Ступінь використання виробничої потужності агрегату залежить від **організаційно-технічного рівня виробництва**. Комплексний підхід щодо його оцінки досягається завдяки використанню інтегрального показника, розрахунок якого можливий внаслідок визначення на підставі експертних оцінок питомої ваги (або значущості) кожного окремого показника-фактора, який впливає на організаційно-технічний рівень виробництва.

Показники-фактори організаційно-технічного рівня виробництва

розраховуються у відносних одиницях виміру (у відсотках або долях одиниць), що надає можливість їхнього групування, узагальнення та використання для рейтингової оцінки у міжцеховому і міжзаводському порівняльному аналізі організаційно-технічного рівня виробництва.

Аналіз інтегрального показника і показників-факторів організаційно-технічного рівня виробництва проводиться у статичі та у динаміці. Особливо важлива їхня оцінка у перспективному аналізі [20,21].

Необхідно визначити систему показників-факторів організаційно-технічного рівня виробництва (ОТРВ) (коефіцієнт придатності основних засобів, рівень механізації та автоматизації операційних (виробничих) процесів, рівень прогресивності технологічних процесів, питома вага сертифікованої продукції, питома вага нових видів продукції, коефіцієнт ритмічності виробництва, коефіцієнт використання робочого часу та ін.) та їхню значущість.

Підвищення показників організаційно-технічного рівня виробництва обумовлює більш ефективне використання потужностей та виробничих ресурсів підприємства і поліпшує результати операційної діяльності та його фінансові показники.

Таким чином, для більш ефективного використання основних засобів керівництво підприємства може прийняти такі заходи: ввести в дію невстановлене та недіюче обладнання; скоротити цілодобові та внутрішньозмінні простої; підвищити кількість робочих змін; інтенсифікувати використання обладнання; впровадити заходи науково-технічного прогресу; підвищити кваліфікацію робітників та ін.

Контрольні запитання

1. Які задачі постають перед аналітиками для досягнення мети аналізу використання трудових ресурсів металургійного підприємства?
2. Від яких факторів залежить кваліфікаційний рівень працівників?
3. До якої групи показників використання трудових ресурсів належить коефіцієнт плинності кадрів?
4. Яке нормативне співвідношення між трудовими показниками?

5. Як оцінити вплив співвідношення між трудовими показниками на фінансовий результат роботи металургійного підприємства?
6. Класифікуйте ресурси металургійного підприємства та обґрунтуйте вплив ефективності їхнього використання на оціночні показники діяльності підприємства.
7. Обґрунтуйте систему показників оцінки забезпеченості, руху та використання виробничих ресурсів за їхніми видами.
8. Визначити особливості факторного аналізу оціночних показників ефективності використання виробничих ресурсів за їхніми видами.
9. У чому полягають прямі й зворотні зв'язки між організаційно-технічним рівнем виробництва та рівнем використання ресурсів?

Тема 8. Економіко-математичні методи аналізу господарської діяльності

Визначення та роль управлінських рішень, умови забезпечення їх якості та ефективності. Класифікація управлінських рішень, характеристика їх видів. Особливості технології управлінських рішень.

Сутність аналітичної підтримки управлінських рішень, її принципи.

Зміст основних етапів технології управлінського рішення та їх аналітична функція. Методи виконання аналітичної підтримки управлінських рішень та напрями її вдосконалення.

Література [4, 15, 16, 20, 21, 25, 27, 28, 34].

Методичні вказівки

Вивчення даної теми вимагає першочергового опанування сутності категорії «Управлінське рішення» (УР) та визначення особливостей УР. Управлінське рішення – це результат економічного аналізу, прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування та вибору альтернативного варіанта з їхньої кількості для досягнення конкретної мети перспективного (прогнозного, стратегічного) і поточного розвитку соціально-економічної системи. В

управлінні поточними ситуаціями приймаються оперативні управлінські рішення.

Підвищення самостійності підприємств обумовило зростання складності та збільшення кількості управлінських рішень, які приймаються їхніми менеджерами, і необхідність удосконалення аналітичного обґрунтування УР. Умовами забезпечення якості та ефективності будь-якого управлінського рішення, незалежно від його функціонального призначення та часової ознаки, є: використання якісної інформації; застосування в процесі розробки управлінського рішення сукупності наукових підходів, методів і принципів менеджменту й аналізу; оптимізація параметрів, що досліджуються та прогножуються; мотивація розробки та реалізації управлінського рішення; аналітичне супроводження та підтримка управлінського рішення на всіх етапах його технології.

Найскладнішими з управлінських рішень є стратегічні, які характеризуються наступними ознаками: масштабність та складність; використання комбінованих методів; врахування високого рівня невизначеності майбутнього стану зовнішнього середовища; довгостроковий характер впровадження та дії управлінських рішень; ситуаційний підхід до розробки управлінських рішень; важливість наслідків для об'єкта та його структурних підрозділів; підвищений ризик; розбіжність у часі процесів розробки і втілення управлінських рішень та отримання результатів.

Ці особливості враховуються на усіх стадіях або етапах технології стратегічних управлінських рішень.

Слід акцентувати увагу на необхідність опанувати систему принципів аналітичної підтримки управлінських рішень.

Ця система містить наступні принципи: безперервність аналітичної підтримки УР; врахування протиріч та їхні усунення; врахування вимог споживачів; аналіз і оцінка інформації для управлінських рішень; оцінка фактичної ефективності управлінських рішень після впровадження; інтеграція технології управлінських рішень з автоматизованою системою управління виробництвом; врахування невизначеності та оцінка ризиків; відповідність

нововведень стратегічним і тактичним цілям підприємства. Першочерговим з наведених принципів аналітичної підтримки УР є безперервність, що обумовлено особливістю категорії - технологія управлінського рішення, яка передбачає послідовність виконання процесу на етапі технології УР. Тому аналітична підтримка повинна здійснюватися на кожному етапі технології УР з урахуванням сутності і складу етапу.

Необхідно звернути увагу на типовість аналітичної підтримки першого етапу та її особливості на наступних етапах технології УР.

Зміст аналітичної підтримки першого етапу технології УР наступний: аналіз ситуації та існуючих підходів щодо її вирішення; аналіз результатів діяльності об'єкта дослідження та використання ресурсів; оцінка ефективності менеджменту; оцінка потенційних можливостей менеджменту; порівняльний міжзаводський аналіз та оцінка конкурентного середовища; аналіз літературних джерел, патентного фонду, досягнень НТП у галузі та суміжних з нею; маркетинговий аналіз (аналіз ринків збуту та вивчення вимог споживачів, оцінка ринкових параметрів та ін.); оцінка конкурентоспроможності об'єкта дослідження.

Зміст аналітичної підтримки технології управлінського рішення на кожному з наступних етапів залежить від суттєвості, масштабів і значення УР.

Аналітична підтримка технології управлінських рішень на останньому етапі впровадження УР сприяє виконанню контрольної функції. Вона полягає в безперервній порівняльній оцінці фактично досягнутих результатів з плановими або проектними показниками, виявленні конкретних причин відхилень фактичних значень показників від заданих параметрів та в їхньому аргументованому коригуванні для наступної регламентації процесу бюджетування.

На етапі впровадження управлінських рішень, як свідчить вітчизняний досвід [34], доцільно застосовувати метод ділових ігор як економічний ігровий експеримент для попереднього визначення протиріч, труднощів та їх усунення на стадії опробування.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність управлінського рішення?
2. Чим обумовлено підвищення ролі аналізу в технології управлінського рішення?
3. Які властивості притаманні управлінським рішенням на сучасному етапі розвитку підприємств? Викладіть їхню сутність.
4. Як забезпечити якість та ефективність управлінського рішення?

Тема 9. Система комплексного ЕА і оцінки господарської діяльності.

Етапи комплексного, системного економічного аналізу та їх зміст.

Класифікація показників діяльності промислового підприємства та їх характеристика.

Особливості проведення повного комплексного економічного аналізу діяльності підприємства в ринкових умовах.

Література [2-4, 6, 10, 19, 24, 30].

Методичні вказівки

Домінуюче значення цієї теми потребує вдумливого і відповідального відношення до її вивчення. Слід пам'ятати, по-перше, про взаємозв'язок основних груп показників господарської діяльності підприємств, установ та організацій, який визначає схему і послідовність проведення комплексного економічного аналізу, як сукупності тематичних аналізів; по-друге, врахувати мету аналізу та його задачі; по-третє, ув'язувати окремі розділи між собою та оцінювати їх вплив на узагальнюючі показники діяльності.

Для планування та організації аналітичної роботи, її розподілу між виконавцями важливе значення має визначення етапів повного аналізу господарської діяльності та зміст кожного етапу. Незважаючи на багаточисельні підходи щодо послідовності розділів комплексного аналізу в сучасній літературі, практики, в основному, віддають перевагу традиційній послідовності, що передбачена типовою методикою ЕА [3-5, 9-11, 19]. Вона

стала класикою внаслідок її доцільності при виконанні внутрішнього економічного аналізу. Вона передбачає: комплексний огляд узагальнюючих показників господарської діяльності, аналіз організаційно-технічного рівня виробництва, аналіз виробництва та реалізації продукції (робіт, послуг), аналіз використання ресурсів (трудових, матеріальних, технічних), аналіз витрат на виробництво, аналіз прибутку і рентабельності, аналіз фінансового стану і т.д. Але досить широке коло теоретиків та практиків [5, 10, 21, 23, 32] доводять, що в ринкових умовах слід починати комплексний ЕА з аналізу фінансового стану, а узагальнюючі показники (виробничі, трудові і т.д.), що дають характеристику інших видів діяльності, розглядаються як фактори фінансових показників. Це визначило їх місце у послідовності повного економічного аналізу. Студент повинен вміти аргументувати свою позицію на цю (тобто відносно послідовності АГД) точку зору.

Незалежно від того, чи з нього починається, чи ним завершується внутрішній комплексний аналіз, фінансовий аналіз є головним розділом АГД, тому що результати аналізу фінансового стану підприємства та його стійкості потрібні усім учасникам ринку.

Контрольні запитання

1. Викладіть сутність та обґрунтуйте необхідність і доцільність системного підходу до комплексного економічного аналізу діяльності металургійного підприємства.

2. Які розділи містять внутрішній та зовнішній економічний аналіз? Чим обумовлена їхня послідовність?

3. Обґрунтуйте необхідність виділення етапів при проведенні повного комплексного економічного аналізу та викладіть їхній зміст.

4. Класифікуйте показники, які використовуються для проведення економічного аналізу, за ознаками, обґрунтувавши вибір ознак їхніх угруповань.

6. Як враховуються інтереси учасників ринку в аналітичних оцінках?

7. Які зв'язки між внутрішньогосподарським та зовнішнім аналізом?

8. Викладіть свою точку зору щодо сутності аналітичної підтримки управлінського рішення на конкретному його прикладі.

9. Наведіть склад і послідовність проведення внутрішньогосподарського та зовнішнього аналізу.

ТЕМА 10. Аналіз виробництва та реалізації продукції

Випуск продукції за обсягом і в динаміці. Аналіз структури, асортименту, якості, браку, ритмічності і комплектності випуску та реалізації продукції.

Методичні поради

При вивченні цієї теми потрібно пам'ятати, що підприємства самостійно планують випуск продукції, обсяг якої визначається шляхом складання договорів зі споживачами продукції.

Значення і задачі аналізу виробництва продукції, робіт і послуг. Загальна схема і послідовність проведення аналізу. Система показників продукції і обсягів виробництва. Фактори виробництва продукції. Інформаційна база аналізу.

Аналіз обсягу виробництва продукції в натуральному і вартісному виразі. Оцінка динаміки обсягу продукції виробництва. Вимірювачі, які використовуються для обчислення динаміки показників. Аналіз впливу екстенсивних і інтенсивних факторів на динаміку показників, методика їх розрахунку.

Аналіз асортименту і структури випуску продукції. Комплексний аналіз впливу асортименту і структурних зрушень на економічні показники роботи підприємства. Методика розрахунку впливу цього фактору на обсяг виробництва та інші показники підприємства.

Аналіз якості продукції і робіт. Показники якості. Сортність і методика її аналізу. Аналіз впливу зміни якості на економічні показники роботи підприємства. Аналіз виробничого браку підприємства. Аналіз комплексності і

ритмічності підприємства. Оцінка резервів росту випуску продукції.

Оцінка обсягів і динаміка реалізації продукції і послуг. Аналіз виконання договірних зобов'язань по поставкам: по обсягу, строкам, асортименту і якості. Характеристика взаємозв'язків показників випуску, відвантаження і реалізації продукції. Аналіз і оцінка стану збуту окремих товарів.

Аналіз виручки від експорту і факторів її зміни. Аналіз виконання зобов'язань по зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Оцінка загальних обсягів експортних поставок, а також по асортименту, по окремим покупцям та групам країн, по видам поставок і формам розрахунків з іноземними покупцями. Оцінка конкурентоспроможності підприємства на зовнішніх ринках і ефективності експортних операцій.

Зміст і реалізація підсумкового аналізу виручки від реалізації продукції і послуг. Оцінка впливу основних факторів на її зміну. Аналіз резервів росту реалізації продукції.

Контрольні питання

1. Як визначається обсяг продукції?
2. Якими показниками визначається асортиментність, структура, ритмічність випуску продукції?
3. Як визначаються ці показники?
4. Як визначається виконання плану реалізації з урахуванням договорів?

Література: [3; 8].

ТЕМА 11-13. Аналіз використання виробничих ресурсів: трудових, основних, матеріальних.

Аналіз використання трудових ресурсів. Аналіз використання основних фондів і обладнання. Аналіз використання матеріалів.

Методичні поради

Вирішення завдань з випуску продукції, підвищення її якості і конкурентоздатність підприємств залежать від використання виробничих

ресурсів, до яких належать трудові ресурси, основні фонди, сировина, матеріали і напівфабрикати. При аналізі потрібно звернути особливу увагу на вивчення таких питань.

Значення і задачі аналізу. Загальна схема аналізу. Джерела інформації.

Аналіз стану і забезпеченості підприємства трудовими ресурсами. Аналіз ефективності використання робочої сили. Аналіз використання робочого часу. Показники і аналіз динаміки продуктивності праці. Аналіз впливу трудових і організаційно - технічних факторів на динаміку продуктивності праці. Аналіз трудомісткості продукції, що випускається. Аналіз резервів росту продуктивності праці і товарної продукції за рахунок кращого використання трудових ресурсів.

Аналіз використання основних фондів.

Аналіз показників складу, структури і технічного стану основних фондів. Показники забезпеченості підприємства устаткуванням, виробничими площами і іншими основними фондами. Оцінка динаміки оновлення і модернізації основних фондів, фондоозброєності праці. Оцінка інвестиційної активності підприємства.

Аналіз використання основних фондів. Класифікація показників використання основних фондів. Аналіз фондівдачі і факторів її зміни. Аналіз ефективності використання і освоєння виробничих потужностей. Аналіз використання виробничого устаткування. Методика визначення і розрахунку резервів росту випуску продукції.

Аналіз використання матеріалів.

Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами і ефективності їх використання. Аналіз потреби підприємства в матеріальних ресурсах і рівня виробничих запасів. Фактори, що впливають на рівень складських запасів підприємства.

Аналіз показників використання матеріальних ресурсів і оцінка динаміки матеріаломісткості продукції, аналіз факторів зміни і виявлення резервів зниження матеріаломісткості продукції та підвищення ефективності виробництва.

Значення і задачі аналізу організаційно - технічного рівня (ОТР) підприємства. Загальна схема аналізу і показники ОТР. Оцінка динаміки показників рівня техніки, технології, організації виробництва, праці і управління. Зміст і методи аналізу прогнозів по удосконаленню ОТР підприємства у відповідності з прийнятою стратегією маркетингу.

Контрольні питання

1. Якими показниками характеризується ефективність використання трудових ресурсів, основних фондів, матеріалів?
2. Як визначається коефіцієнт використання матеріалів?
3. Як визначається забезпеченість матеріалами?

Література: [3; 8].

ТЕМА 14. Аналіз собівартості продукції та послуг суб'єктів господарювання.

Класифікація витрат. Показники собівартості. Комплексні витрати .

Методичні поради

Однією із актуальних проблем підвищення ефективності виробництва є зниження вартості продукції. Необхідно звернути увагу на такі питання.

Значення, задачі і система інформаційного забезпечення аналізу витрат на підприємстві. Класифікація видів затрат і об'єктів аналізу. Система показників рівня витрат і собівартості продукції. Загальна схема формування витрат підприємства і їх аналізу.

Напрямки аналізу витрат на підприємстві по елементах затрат і статтях калькуляції, по мірі залежності від обсягу виробництва і збуту продукції, по місцях виникнення витрат, по об'єктах калькуляції.

Аналіз собівартості продукції по статтях витрат. Аналіз матеріальних витрат. Аналіз витрат на заробітну плату і використання фонду оплати праці. Аналіз середньої заробітної плати. Непродуктивні виплати по фонду заробітної плати.

Аналіз комплексних статей витрат: витрат по утриманню і експлуатації устаткування, цехових, загальногосподарських, позавиробничих. Аналіз інших статей собівартості продукції.

Аналіз собівартості окремих виробів. Фактори формування собівартості виробів і методи їх аналізу. Аналіз інших статей собівартості продукції.

Зміст і методи оперативного аналізу витрат на виробництво і збут продукції. Вибір показників оперативного аналізу і контролю розходів підприємства. Методи виявлення, оцінка і систематизація причин і винуватців відхилень витрат від плану. Розробка заходів по реалізації виявлених резервів собівартості.

Контрольні питання

1. Що розуміють під елементами і статтями витрат?
2. Якими показниками характеризується собівартість продукції?
3. Які фактори впливають на зміну витрат на 1 гривню продукції?

Література: [3; 8].

ТЕМА 1-16. Аналіз розміщення капіталу й оцінювання майнового стану підприємства. Аналіз економічного потенціалу підприємства.

Баланс. Актив. Пасив. Забезпеченість власними оборотними фондами. Кредиторська і дебіторська заборгованість.

Методичні поради

Необхідно звернути особливу увагу на вивчення взаємозв'язку фінансового стану підприємства і результатів його виробничої і збутової діяльності. Характеристика бухгалтерського балансу як основного джерела інформації для оцінки фінансового стану підприємства: зміст, оцінка і аналітичне значення окремих статей балансу. Аналітичне групування статей.

Оцінка фінансового стану підприємства. Визначення платоспроможності підприємства по балансу та іншим джерелам інформації. Поточна і очікувана

платоспроможність. Фактори, що впливають на фінансовий стан організації. Основні заходи по стабілізації фінансового стану підприємства.

Аналіз майна підприємства і джерел його покриття. Аналіз зміни в складі і структурі активів балансу на конкретну дату і в динаміці.

Оцінка співвідношення основного і оборотного капіталу. Аналіз структури основних і оборотних активів. Оцінка причин змін, які пройшли в структурі активів і їх вплив на платоспроможність і фінансову стійкість підприємства.

Аналіз матеріальних оборотних активів, виявлення надлишкових і непотрібних запасів, визначення шляхів їх скорочення. Аналіз дебіторської заборгованості: по обсягу, складу, структурі і строкам її виникнення по даним аналітичного обліку.

Аналіз пасивів підприємства. Склад і співвідношення власного і позичкового капіталу на конкретну дату і в динаміці. Оцінка впливу змін в структурі джерел коштів на фінансовий стан підприємства. Аналіз причин зміни окремих джерел формування власного капіталу. Визначення по балансу власних оборотних коштів. Аналіз залучених коштів за строками їх погашення.

Аналіз фінансової стійкості і ліквідності підприємства. Відносні показники фінансової стійкості, методи їх визначення і оцінка досягнутого рівня. Узагальнюючі і проміжні показники ліквідності, показники короткострокової і довгострокової ліквідності: методи обчислення, оцінка їх відповідності отриманим значенням. Аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості.

Аналіз оборотності оборотних коштів і причин її зміни. Визначення суми ефекту від її зміни.

Узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства і визначення шляхів фінансового оздоровлення.

Контрольні питання

1. Як вираховується наявність власних оборотних засобів?
2. Як аналізується актив і пасив?

3. Якими показниками характеризується платоспроможність підприємства?

4. Якими показниками характеризується фінансова стійкість підприємства?

5. Що необхідно зробити для підвищення платоспроможності підприємства?

Література.: [3; 8].

ТЕМА 17. Аналіз фінансових результатів підприємства.

Балансовий прибуток. Прибуток від реалізації продукції. Рентабельність.

Методичні поради

Кінцевий результат роботи підприємств вимірюється розміром прибутку і рентабельності. Тому при вивченні цієї теми зверніть особливу увагу на такі питання.

Значення, задачі і інформаційне забезпечення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Місце прибутку в системі узагальнюючих вартісних показників, його значення в оцінці і стимулюванні економічної ефективності роботи підприємства.

Балансовий прибуток і його складові. Вплив окремих груп фінансових результатів на розмір балансового прибутку.

Прибуток від реалізації. Аналіз доходів і збитків, що не плануються. Оцінка упущених можливостей росту прибутку і їх причини.

Аналіз розподілу прибутку. Визначення суми чистого прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Фактори, які впливають на розмір чистого прибутку: їх класифікація на залежні і незалежні від діяльності підприємства. Аналіз і обґрунтування доцільності основних напрямків використання прибутку.

Аналіз показників рентабельності: загальна рентабельність виробництва, реалізованої продукції, окремих виробів. Фактори зміни рентабельності,

резерви зростання.

Контрольні питання

1. Як вираховується балансовий прибуток?
2. Як розподіляється прибуток?
3. Які фактори впливають на прибуток від реалізації продукції?
4. Як вираховується рентабельність?

Література.: [3; 8].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Господарський кодекс України // Кодекси України. – 2008. – № 7. – С. 226.
2. Податковий кодекс України // Все про бухгалтерський облік.-2011.-№1-3.-354 с.
3. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. акад. НАНУ Чумаченка М.Г. – К.: КНЕУ, 2008. – 556 с.
4. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій, ділова гра на прикладі металургійного підприємства: Навч. посібник / За ред. д.е.н., проф. Ковальчука К.Ф.-Дніпропетровськ: Пороги, 2010.-398 с.
5. Шпанковська Н.Г., Петров В.М., Мушнікова С.А. Економічний аналіз. Частина 1. Теорія економічного аналізу: Навч.посібник. – Дніпропетровськ: МК ІПК-НМетАУ, 2010. – 100 с.
6. Шпанковська Н.Г., Кравченко Т.В., Распопова Ю.О. Економічний аналіз. Частина 2. Методика комплексного економічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання: Навч.посібник. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. – 154 с.
7. Шпанковська Н.Г., Король Г.О. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності: Навч.посібник. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2005 – 56 с.
8. Король Г.О., Шпанковська Н.Г., Сокольська Р.Б. та ін. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Навч. посіб. з грифом МОНУ.- Дніпропетровськ: НМетАУ, 2011.-172 с.
9. Юзов О.В., Седых А.М. Анализ производственно-хозяйственной деятельности металлургических предприятий. – М.: Металлургия, 2012. – 360 с.
10. Экономический анализ: ситуации, тесты, примеры, задачи, выбор оптимальных решений, финансовое прогнозирование / Под ред. М.И.Баканова, А.Д.Шеремета. – М.: ФиС, 2011. – 656 с.
11. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Минск: Инфра-М, 2009. – 536 с.
12. Калина А.В., Конева М.И., Ященко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование. – Киев: МАУП, 2008. – 272 с.
13. Шпанковська Н.Г., Распопова Ю.О., Потрус Н.П. та ін. Збірник господарських ситуацій, виробничих задач та імітаційних вправ з дисципліни «Економічний аналіз». – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. – 48 с.

2.2 Додаткова література

14. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Методы и процедуры. - М. - ФиС, 2011. - 560 с.
15. Техничко-экономические расчеты по организации, планированию и управлению металлургическим предприятием / Под. ред. проф. И.Н. Иванова, Б.П. Бельгольского – М.: Металлургия, 2011. – 443 с.
16. Павленко А.Ф., Чумаченко М.Г. Трансформація курсу «Економічний

- аналіз діяльності підприємства». Наукова доповідь. – К: КНЕУ, 2011. – 88 с.
17. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2015. – 680 с.
18. Конрад Карлберг. Бизнес-анализ с помощью EXCEL. Пер. с англ. – К.: Диалектика, 2009. – 448 с.
19. Методичні рекомендації з проведення аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій. – К.: ДПАУ, 2009. – 48 с.
20. Шпанковська Н.Г., Король Г.О., Ковальчук К.Ф. та ін. Стратегічний аналіз. Навч. посіб. з грифом МОНУ.- Дніпропетровськ: НМетАУ, 2011.-224 с.
21. Шпанковська Н.Г., Котенко Н.О. Стратегічний аналіз: Опорний конспект лекцій. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2010. – 132 с.
22. Савчук В.П. Финансовый анализ деятельности предприятия (международные подходы): Учеб. пособие. – Днепропетровск: НМетАУ, 2009. – 202 с.
23. Кононенко О. Анализ финансовой отчетности. – Харьков: Фактор, 2008. – 144 с.
24. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єкта господарювання. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 416 с.
25. Марюта А.Н., Ковальчук К.Ф. Целевой экономической и управленческий анализ (контроллинг): Монография. – Днепропетровск: Системные технологии, 2015. – 342 с.
26. Металлургический комплекс стран СНГ/ В.А. Роменец, О.В. Юзов, Т.Б. Рубинштейн и др. – М.: МИСиС, 2013. – 208 с.
27. Шпанковская Н.Г., Ковальчук К.Ф., Костанецкий В.В., Мезерняк Д.А. Аналитическая поддержка реорганизационных управленческих решений. /Zagadnienia techniczno-ekonomiczne. – 2014. – №2. Krakow: Akademii gorniczo-hutniczej. – С. 517–521.
28. Томас Р. Количественный анализ хозяйственных операций и управленческих решений. Пер. с англ. – М.: Дело и сервис, 2013. – 432 с.
29. Бухгалтерский учет, контроль и анализ: социальные ориентиры: Монография/ Под ред. Ф.Ф. Бутинца. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 484 с.
30. Кіндрацька М.С., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: Теорія і практика: Підручник. – Львів: Магнолія, 2008. – 440 с.
31. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Навч.посібник. – К.: КНЕУ, 2013. – 347 с.
32. Ришар Жак. Аудит и экономический анализ. Пер. с франц.-М.: Аудит, 2009.-275 с.
33. Шпанковська Н.Г., Канська О.І., Потрус Н.П. Сучасні вимоги до металургійного виробництва та шляхи їх дотримання // *Металлургическая и горнорудная промышленность*, 2010. - №7. - С. 275-277.
34. Шпанковська Н.Г., Пономаренко В.А., Ніколаєв В.Н. Методи активного навчання. Методичні рекомендації для викладачів, аспірантів та магістрів. Частина 2. Розробка та використання конкретних ситуацій, виробничих задач, ділових та технологічних ігор у навчальному процесі. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2011 – 46 с.

35. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затв. постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 зі змін. і доп. // <http://yurotdel.com/zakony/instrukciya-pro-poryadok-regulyuvannya-diyalnosti-bankiv-v-ukraini.html>.
36. Четыркин Е.М. Пенсионные фонды. – М.: Арго, 2009. – 100 с.
37. Петров В.М. О проблемах негосударственных пенсионных фондов // Становлення української економіки. Матеріали МВНПК. – Дніпропетровськ: ДДУ, 2010. – 60 с.
38. Закон України від 08.07.2011 року № 3668-VI «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3668-17>